

POSUDEK NA RIGORÓZNÍ PRÁCI MGR. MIROSLAVY POUROVÉ
LITERÁRNÍ ARCHIV VÁCLAVA ČERNÉHO: KORESPONDENCE KRITICKÉHO MĚSÍČNÍKU

Předložená rigorózní práce – jak se ostatně dočítáme v abstraktu - „představuje literární archiv Václava Černého a jeho revue Kritický měsíčník ...“. V anglické verzi abstraktu překládá autorka „literární archiv“ jako „literacy archive“, čímž činí práci z hlediska možnosti jejího využití v mezinárodním odborném kontextu *de facto* bezcennou, jméno Černého se vyskytne jednou s diakritikou a dvakrát bez ní. Již samotný abstrakt pak naznačuje jeden ze zásadních problémů práce, neboť dle svých vlastních slov se autorka tématům „věnuje“, „popisuje historii“ a nadále „věnuje pozornost“ jednotlivým autorům. Jinými slovy, alespoň z mého pohledu v dané práci zaráží absence jasně definované a uchopitelné badatelské otázky a metody ve smyslu **kritické analýzy** pramenů a jejich interpretací. Cílem práce je pak „charakterizovat literární archiv VČ“ (str. 11), a v podkapitole 1.1. věnované Metodologii (25 řádek) autorka mimo jiné uvádí počet kartonů, odkud čerpala materiály pro „sestavení seznamu všech autorů KM“ a dovídáme se, že „Ve studovně PNP byla pozůstalost prohlédnuta a zdokumentována.“ (s. 12).

V obdobném duchu se pak nese i samotný text.

Textu nelze upřít srozumitelnost a přístupnost ovšem za cenu recyklování nicneříkajících klišé, jež se vyskytují téměř na každé straně a s úplností a přesností vyjadřování požadovaného v textu psaném odborným stylem mají pramálo společného. Čtenář práce se např. dovídá, že „univerzitní působení (VČ) ... představovalo ideální spojení vědecké práce a předávání získaných poznatků nastupující generaci“ (s. 14), či že jeho „dílo se vyznačovalo osobitým stylem, břitkými polemikami i všudypřítomnou ironií“ (s. 28), a že „zaujala ho závažností kladených otázek ruská literatura“. Černého knihovna „... je tematicky košatá“ (s. 47), „Černému se líbily i pěkné Trnkovy ilustrace“ (s. 50) a dále: „na užší spolupráci s KM se Neff necítil“ (s. 130).

Ačkoli je pochopitelné že VČ byl součástí komplexních dobových sociálních sítí, jedním z problémů práce je snaha postihnout značné množství osobností, s nimiž se dostával do písemného kontaktu, ovšem nezřídka jsou tyto odkazy zkratkovité, případně značně zjednodušující a povrchní. Za všechny je možno zmínit jako příklad část věnovanou Janu Patočkovi (s. 78-80) uvedenou informací o tom, že „oba východočeské rodáky ... spojovaly podobné životní osudy a profesní zájmy“. Tato část čerpá převážně z memoárové publikace Ivo Tretery *Vzpomínky na Bohumila Hrabala a na život vůbec* (2011) s tím, že alespoň odkaz na Archiv Jana Patočky (FÚ AVČR), tj. zásadní zdroj dat o jeho díle a životě, se mi v práci nepodařilo najít. O specifickém přístupu autorky k jednotlivým tématům svědčí mimo jiné poznámka o tom, že v r. 1957 byl VČ „pronásledován kvůli dvěma setkáním s Romanem Jakobsonem“ (s. 19), aniž by si položila otázku, jak vůbec mohlo k takovým setkáním v daném společensko-politickém kontextu dojít.

Černého Životopis (kap. 2) se pak opírá z větší části o jeho *Paměti*, podobně jako část práce věnovaná Černého osobní knihovně a potažmo četbě. Zde mne osobně více než seznamy „nejmilejších“ titulů a autorů zaujala (autorkou ovšem neartikulovaná) důslednost, s níž si VČ ve svých Pamětech očividně budoval sebe-obraz bibliofila hraničící s bibliomanií, a patriarchálního profesionálního intelektuála, což nepřímo stvrzují i další memoárové zdroje, na něž autorka v dané kapitole odkazuje (při přijímání návštěv, poté co „Černého žena přinášela kávu a pohoštění a usadila hosty“, VČ „zasednul ... za svůj stůl s pečlivě srovanými knihami a s rozpracovaným textem ...“ s. 57, in Kantůrková, 2012). Ve svých komentářích ovšem autorka nezřídka zcela nekriticky parafrázuje rétoriku samotného Černého a jeho zřejmou inklinaci ke konfliktnímu a svým způsobem černobílému označování textů v duchu líbí – nelíbí a uvádí např. že „pokud kniha za moc nestála, neváhal ji označit za špatnou“, případně „čtení nepovedeného titulu nesl s nelibostí“ (s. 58). Pomineme-li vesměs hovorově a esejisticky zaměřený styl, který do odborného textu nepatří (prosím o definici „nepovedeného titulu“!), generují obdobné výpovědi specifické pojetí dějin literatury a umění, jimž dominuje jakýsi zvěčnělý Bloomovský kánon založený na neměnných estetických, etických, společenských apod. kritériích, a postava kritika Černého alespoň tak, jak je (re)konstruována z textů zachovaných v jeho archivu a vydaných textech (a spolu s ní i autorský subjekt autorky předložené práce), je umístěna do pozice subjektu oprávněného a povolného k definování těchto kritérií. Což je pozice přinejmenším zpochybnitelná a tudíž zasluhující reflexi.

Rozsáhlá část (s. 90 – 164) je vyhrazena autorům KM (z autorek je zastoupena jediná, a to Pujmanová) a jejich korespondenci s VČ. Každý z nich je zpracován v kratším textu (1-3 strany), v němž autorka stručně shrnuje jeho činnost v KM, ovšem opět jde o víceméně popisné glosy. Alespoň jeden aspekt tohoto pojednání bych ráda zmínila. Z Černého korespondence s autory je v práci nezřídka zdůrazňováno, „jak velkou k Černému choval úctu i vděčnost ...“ (Eisner, s.103), že „...zasílal Černému obdivné dopisy...“ (Bednář, s. 92), a „v dopise vyjádřil svůj obdiv k Černému ...“ (Janů, s.119), atd. Zde se nabízí otázka inspirovaná všeobecně známým Derridovým návrhem, abychom si představili, že „Freud, his contemporaries, collaborators and immediate disciples, instead of writing thousands of letters by hand, had had access to MCI or ATT telephonic credit cards, portable tape recorders, computers, printers, faxes, televisions, teleconferences, and above all E-mail“. Dějiny a vývoj psychoanalýzy by pak měly zcela jinou podobu, než tu, kterou známe a obecně přijímáme na základě dostupných archiválií. (Jacques Derrida, *Archive Fever: A Freudian Impression*, *Diacritics*, 25/2 (léto, 1995), 9-63, s. 17).

Jinými slovy, lze rétoriku užívanou ve sledované korespondenci v průběhu dvacátých až sedmdesátých let minulého století skutečně jednoduše interpretovat jakožto prosté vyjádření určitého *vztahu* pisatele a adresáta, anebo jde o mnohvrstevnatý významový systém mimo jiné zaklíněný v dobových komunikačních konvencích epistolárního diskurzu? A připomeňme, že jde o texty, jež si sám jejich adresát a pisatel zvolil k archivování. Přijmeme-li Derridovu výzvu, je možno si představit Černého jednadvacátého století, který by

s odbornou i širší veřejností komunikoval např. prostřednictvím blogů. Při jeho nepřehlédnutelné inklinaci k vidění světa, společnosti a její kulturní produkce i aktérů v rámci hodnotového schématu binárních opozic si není těžké představit ani rozmanitost komentářů, jimiž by jeho postoje byly provázeny. Pokud by se nám danou komunikaci podařilo *archivovat*, vyčetli bychom z ní relevantní data dokládající jednoduše vztah pisatelů k autorovi? Anebo bychom museli nejdříve kriticky analyzovat podstatu médií, jejichž prostřednictvím daná komunikace probíhala a v jejichž systému se obraz zúčastněných aktérů nikoli odrážel, ale formoval a vytvářel?

Tento příklad mne vede k dalšímu podstatnému aspektu mého hodnocení předložené práce. Koncepce celého projektu nepojímá klíčové pojmy cenzura, opozice, samizdat, exil atd. jakožto komplexní historicko-analytické kategorie, ale jako jakési štítky, jež pomáhají zařadit pisatele a adresáty citovaných archiválií do příslušných „složek“. Bohužel ve stejné pasti se – téměř padesát let po vydání *L'archéologie du savoir* (Foucault, 1969, česky 2002), ocitají i pro práci ústřední fenomény „archivu“ a „osobní knihovny“. A s nimi i autorka podléhající tomu, co např. Sidonie Smith pregnantně označila jako „the popular belief that private documents provide a window into the hearts and minds of their creators“ (in: *Performativity, Autobiographical Practice, Resistance*, a/b: *Auto/Biography Studies* 10, Spring 1995, 17-18). Přitom nashromážděný a popsáný archivní materiál přímo vybízí ke kladení kritických badatelských otázek, mimo jiné i po vztahu mezi Černého autorským subjektem prezentovaným v Pamětech a subjektem-adresátem přítomným v dochované korespondenci. Samozřejmě i otázka role archivované pozůstalosti nepochybně kontroverzní osobnosti typu Černého v procesech radikální proměny kolektivní paměti uplynulých třiceti let.

Seznamu literatury bych mohla věnovat samostatný posudek. Omezím se pouze na konstatování, že absenci jakéhokoli zdroje v jiném jazyce než českém a slovenském (o to paradoxnější ve studii, jejíž hlavním předmětem bádání je pozůstalost autora vybaveného i na svou dobu nadstandardní multilingvální kompetencí), absenci odborné literatury metodologické a teoretické, jakož i opominutí odborných recenzovaných periodik (*Tvar*, *Literární noviny* či *Lidové noviny* do dané kategorie podle mého názoru nelze zahrnovat), pokládám ve vědeckém textu jednadvacátého století za nepřijatelnou, o rigorózní práci obhajované na přední evropské universitě nemluvě.

Je evidentní, že autorka nepochybně věnovala „prohlížení a dokumentování“ příslušných materiálů a doplňování (z mého pohledu značně fragmentárních) dat o zmiňovaných osobách značné úsilí i množství času. Na rozdíl od názoru, který se začíná v posledním desetiletí prosazovat na mezinárodní scéně v oboru tzv. „post-Soviet studies“ (kam by bylo možno téma zařadit, kdyby ovšem jeho zpracování projevilo alespoň bazální interdisciplinární ambice a hlavně ochotu s touto, či jakoukoli tematicky spřízněnou mezinárodní odbornou scénou komunikovat) se *nedomnívám*, že o „hrůzách totalitních režimů“ už bylo vše napsáno a nemá tudíž smysl o nich sbírat a publikovat další a další

důkazy. Proto je třeba práci věnovanou zpřístupnění a následnému zviditelnění korespondence a archivu Černého ocenit.

Jako ostatně každý vhled do dochované pozůstalosti a korespondence jedinců veřejně činných v období válek dvacátého století, včetně té studené, poskytuje i předložená práce jistý a místy pozoruhodný obraz sociálně-politických a kulturních procesů a jejich aktérů. K těm patří i manipulace s fondy veřejných knihoven zejména v padesátých letech a mocenské zápasy ve státních institucích v období padesátých až osmdesátých let, ovšem ani v tomto tematickém aspektu není přínos práce nikterak ojedinělý. Není bez zajímavosti, že domácí zásadní příspěvky k souvisejícím tématům autorka buď nezaznamenala, anebo se rozhodla na ně nenavazovat (Knapík, 2000, 2002, 2004, 2006, 2011; Wögerbauer a kol., 2015; Pavlíček, Píša, a Wögerbauer ed., 2015).

Z hlediska „přínosu a zejména novosti (!) předložených výsledků výzkumu či analýzy prokázané v práci“, jež je primárním a zásadním kritériem posuzování rigorózní práce, se mi kromě pečlivého soupisu dopisů, které byly Černým určeny k archivaci (s. 175-200; cca 500 položek, z nichž poslední tři jsou adresovány „ženě“) a přepisů citátů z dosud nevydaných a tudíž veřejnosti obtížně přístupných dokumentů, nepodařilo žádný jiný identifikovat. To je jeden z hlavních důvodů, proč rigorózní práci v této podobě k obhajobě nemohu doporučit.

Aspekt kv. práce	Vysvětlení	Hodnocení
metodologie a věcné zpracování tématu	<i>hodnotí se zvládnutí obsahové (věcné) stránky práce, splnění zadaného úkolu, využití výzkumných metod apod.</i>	15 bodů
přínos a novost práce	<i>hodnotí se přínos a novost práce pro informační vědu v ČR</i>	10 bodů
citování, korektnost citování, využití inf. zdrojů	<i>hodnotí se zejména využití odkazů a pramenů v textu, korektnost citování; hodnotí se využití cizojazyčných pramenů; (v případě plagiátů je student vyřazen ze studia bez další obhajoby)</i>	10 bodů
slohové zpracování	<i>hodnotí se čtivost textu, skladba vět, odborný styl vyjadřování, rozsah práce</i>	10 bodů
gramatika textu	<i>hodnotí se gramatická úroveň práce, hrubky, čárky ve větách apod.</i>	5 bodů
CELKEM		50 bodů

